

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 43.

У НОВОМ САДУ 22. ОКТОБРА 1887.

ГОД. III.

Н А Ј А.

ПРИПОВЕДА КСАВЕР ШАНДОР ЂАЛСКИ.

(Наставак.)

 Састидим се преплашим се, да није можда чуо мој усклик, да не погађа можда све, и чисто ми је — јао, да кукавштине ли! — било лако, кад сам из његова боцкања могао разабрати, да је он целу ту ствар схватио као обично ашиковање.

Одем с њим а за Најом се нисам више ни осврнуо.

Тога дана нисам се усудио, да пођем потражити девојке; исто тако ни сутра дан, па ни трећега дана; а четврти сам дан морао у службеном послу отпутовати на дуго времена у сасвим противни крај среза. Онда сам пробавио четири месеца, и бог зна, докле бих још био тамо, да наједаред не дође позив, да се одмах повратим у седиште своје области, јер имам да предузнем врло важну службену ствар.

За дванаест часова знао сам, каква је била та »врло важна службена ствар«. У селу Најину побунио се народ против нове раздеобе поседа, како је установљено било сегрегацијоналном и комасацијоном парницом. Поубијали разјарени сељани два или три властелинска бироша, јер су хтели да ору земље, које су досад биле сељачке а у комасацији припале властелинству. Растерали поверенство, које је истога дана имало да затвори старо гробље, јер је по новој мери пало под границе властелинских шума и пашњака. Најпосле су пароха са кнезом и старешинама затворили у општинску стражару, а читаву властелинску чорду ухватили су тобоже на квару, јер је била на паши по пашњацима, који су пре припадали сељанима. Готово читава буна те се нико није усудио у село. Предстојник је брзојавно позвао војску а мене је одредио, да будем обласни повереник код бракијалне оврхе. Ја сам наимае на жалост

своју — ах, на срамоту своју! — био на гласу као необично »енергичан чиновник«. Томе сам гласу имао да захвалим. што су ме увек у таквим опасним приликама изашиљали. Не знам, да ли сам у истини био енергичан, но истина је жива, да сам још сваки најбеснији отпор знао скршити и то не тек међу славонским народом, којег ми рољубивост и млохавост није прикладна за отпоре, него сам га скршио и међу народом загорским, који у својим жилама још многу капљицу Гошчеве крви носи. Дакако данас — данас нисам више такав. Али онда сам био још млад, био сам луд, веровао у све, пак веровао и у светост, оправданост и корист закона, државе и друштва. С тога сам у приликама отпора држао, да ми је прва дужност успоставити снагу закона и сваку центрифугалну вољу покорити вољи закона и власти. Ах, да срећне ли лудости! А такве се лудости управо заодевају у свакојаке безумне формуле. Најпосле то и морају, јер не подносе голотињу разложности и њену једноставност, како их истина подноси. Мене је таква луда формула сасвим савладала била те сам мислио, да сам на висини савршенства, кад нисам у приликама побуне народне познавао никаквих обзира, који би могли ослабити строгост мера, које су потребне за мир.

Тога пута нисам баш нимало био у бризи, да ли ћу моћи ред успоставити. Држао сам, да је пријава претерана, и чисто сам мирна срца мислио на час, кад ћу с батаљоном војника улегнути у село. Шта више сам се радовао, што ћу опет видети Нају. На онај њен разговор о сегрегацији сасвим сам био заборавио. А ипак — могао сам се сетити! Ал баш је често, као да нека виша сила утиче и сву обичну

логику наше душе и наших дела у закутак гурне, па удеси онако, како она хоће. Тако се ја нисам сетио тог разговора нити сам буну у икакву свезу доводио с Најом, ма да су ми у стану казивали, да је за време мога одсуства неколико пута долазила сељачка нека цура и силно распитивала за мене, а ипак није хтела казати, по што долази.

— Да није Наја?

— Не знам, како јој је име, али је богме лепа била! Е, господине млади, та ви баш знате, шта ваља! — и стара се моја газдарица лукаво шаљиво насмеши и запрети ми прстом.

— А, та, немојте! — и већ да се отресе, ал она:

— Чекајте, чекајте, господине, донела је нешто за вас! Одмах, одмах! Донела једну шареницу.

— А што јој нисте казали, где сам?

— Чему? Ха, ха, ха! Ипак сте били предалеко. Пак сам мислила, немојте да се љутите, јест, ја сам мислила, да вам не би било можда драго. Јест, ђаво би знао, какве су данас девојке! Не стиди се то ништа, па да вас тражи, што се збила неприлика. Но, ви ме разумете. И тако сам ја мислила, још ћете доста рано сазнати.

— Не булазните којешта, молим вас! — пресечем реч брбљавој баби и похитим напоље, да пре одласка купим Наји свилену мараму и fine вуне. Готово сам био сав нестрпељив, да што пре будем у селу и да се с Најом састанем. Возећи се онамо више сам мислио, како ћу удесити тај састанак, него ли како ћу изаћи на крај с буном.

Што да говорим о буни? У први сам мах већ увидио, да извештај није био претеран. Још један само час и ми бисмо прекасно били стигли за пароха и старешине. Стражара је већ горела на једном углу. Но опет у селу нам је био лак посао. Било их је ту тек нешто људи.

Није много теже било ни у пољу. Сељани — није их било баш бог зна колико — побацали се истина потрбушке по земљи, да препрече орање, и обесили се за точкове властелинских плугова; било је и силне вике да је спахија подмитио суд и господу и старешине; но кад се војници приближили с бајонетима и двојицу или тројицу догурали до зида, онда се разбегао свет. Теже је било у шуми и по пашњацима. Онде сам морао употребити пушке. Но права се тешкоћа указала тек код гробља. Ту се слегло готово све село. И старо и младо, и људи и жене, сви су ту били, и свако најмањи, свако најнемоћнији држао је барем ћулу у рукама. А видило се и пушака и коса и сикира. Некакав замрљан отрцан деран лупа као бесан по сеоском бубњу. Канда је тек сад дошао до праве сиграчке! Пре по што су нас приметили, било је свакојаке вике, клетве, халабуке, било и смеја, било лакрдије и обешечакула. »Вичу људи — добар знак! Псето, које гризе, не лаје!« — помислим у себи. Чим се ми показасмо, настане гробна тишина. Светлуцање истакнутих бајонета на пушкама војничким имаде у себи нешто страшно, нешто слична вијугању змије, па је деловало на народ. За први се мах све препало од страве. Ја употребим ту згоду па их узем гласно позивати, да се одмах разиђу. Но овога пута, или сам био другојачији, но обично, или — што ли — ја не знам, мој глас није имао у себи сву снагу, кано другда, а ја сам то у себи добро осећао. Зато и буде, да се на моје речи подиже силна вика.

— Не дамо ми! Продале нас старешине и парох. Добили најбоље земље па држе уза спахију против народа. А куд ће толики свет, кад му све отеше? Па и свега тога није доста гладним вуцима, него дај отимај сиротињи и ово гробље, где нам дедови и прадедови од земана почивају, — још онда, кад дођосмо из Херцеговине пре две стотине година!

(Свршиће се.)

М А Р А.

„Црне ли су очи твоје кћери Маре!
„За то црна вина точи ми, крчмаре!
„Црне очи љубит, црна пити вина,
„то је моме роду једина старина.

„Све што ми је овдје на земљици мило,
„све ми је увијек, увјек црно било:
„очи, вино и гроб, — то је благо моје,
„моје црно благо, црно је све троје!“

Тако Лазар пјева, шаком о стб луна,
све се чаше тресу и дрвена клупа;
а остали гости, што около сједе,
на пијана странца зачуђени гледе.

„Шта се збуњујете, поштовани гости?
„Неће овдје нико оставити кости.
„Ја сам миран дјечак, миран као и ви.
„Чега се бојите? Остаћете живи!

„Ја лупеж нијесам, а ни убојица;
„но суд царски каже, да сам пијаница.
„Пијаница? Добро! Ко да боље суди?
„Ја штудјем, што кажу ти цареви људи.

„Да, свакога штудјем; ал не штудјем тебе,
„Милоше, твој поглед у срце ми гребе.
„Шта ме тако гледаш? Немој се силити;
„твоја дивља срџба сва ће заман бити!

„Ко од нас двојице боље пјева, чуди?
„Ко је бољи јунак? Нека Мара суди.
„Ха! Милоше славни! Баш је срџба 'вака
„За једног Милоша, за српског јунака! —“

Скочи на то крвца Милошу на лице,
па осорно стаде испред пијанице:
„„Срџба моја много коштаће те муке,
„„ал на тебе п'јана нећу метнут руке!

„„Отр'језни се сутра, ето мене справна,
„„јер те иштем, хуљо, јоште и одавна;
„„па већ нећеш пити — ево р'јечи своје —
„„нити црна вина, нити крвце моје! —“

На те р'јечи момци згледаше се дивље,
један другог крвним оком изазивље;
једва да с' устегну обуздани гњеви,
јер им руке дршћу, у руку ножеви.

Преплаши се газда, пробл'једи му лице;
пробл'једише усне гиздаве Марице;
а страшљиви гости, не знајућ куд више,
и чаше на столу пуне оставише.

Остадоше момци; и у соби голи
зас'јевнуше ножи. Ко ће да одоли?
Лазару је мишца кô у лава јака,
ал пред собом има другога јунака.

Тешко јесте лаву да предоб'је лава;
ни Лазар ни Милош још не попуштава;
један другог скопа, и грдно га туче:
у мишци је челик, око пламен суче.

Пон'јеше се тако; а ни једне р'јечи
из крвавих уста неће им избјећи;
свак се смртним м'уком голим ножем труди;
муку само чујеш усп'јеханих груди.

Пон'јеше се јоште, ал Милошу паде
љути нож из руке — за час сами стаде;
црвена му крвца источи из усти,
и на тле се сруши, чим га Лазар пусти.

Стаде грозна вика, но ће Лазар ома
још крвавим ножем, гдје се крије мома:
„Доћ' на Дунав сутра, моја цуро славна!“
Побјеже ко стр'јела преко поља равна.

II.

Тече мутни Дунав. С десне стране, с л'јеве,
видиш само српске лијепе крајеве;
а зора поздравља са небеског свода
земљу, којом тече тако силна вода.

И указа зора своје лице младо;
ал ће Дунав: „Зоро, н'јесам ти се надô
тако рано данас! Буд ти мука лака;
ал зашто да будиш уморна јунака? —“

Чуо Лазар овај разговор, па уста;
ал пред оком магла стере му се густа;
од синоћњих згода тешка му је глава,
и све му је тешко — кô да му се спава.

Таре црне очи, наоколо гледа,
али своје стање схватит му се не да.
Шта је синоћ било? Ох борбо, ох муко!
У пустари с лавом Лазар се је тукô.

Њега лав спопао за врат и за раме,
пон'јеше се све до на крај једне јаме,
и да с' не помоли он анђелу своме,
оставити шћаше кости лаву томе.

Ах! Лав бјеше Милош! Андио цура б'јела!
Па не бјеше лава, не бјеше анђела!
Сад се истом сјећа, помлади му лице,
распитује жељно мукле околице.

Хоће л она доћи? — А шта му је она?
Зар мелем за рану оног срца бôна?
„Ах не бјеше синоћ толко вина пити,
„пијан човјек може човјека убити!

„Убити, убити! Шта сад мене чека?
„Гдје ће више мира бити за менека?
„Ал да хоће Мара, Мара моја доћи,
„с њом се и у пакô може радо поћи.“

И тако стојећи у блату, све гледа,
ал још људске слике разабрат се не да,
у недоглед пусти равница се шири,
само мрко око кроз трстике вири.

И бијаше сунце у вис се попело,
да на небу заузме своје старо сјело,
кад ће млада Мара на коњицу живу
прелетјети поље и очину пиву.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Мисли коњиц, вила на њему да сједи,
па он неће мање од виле да врједи.
Кô стријела лети, руши, ломи, ваља,
и за собом поље у чуду оставља.

Јоште мало, мало! — Ево стоји Мара
пред бл'једим Лазаром; срце јој се пара,
стеже јој се грло, тајни јад је мори,
па не може јадна још да проговори.

Гледа момак цуру, ах, пред њиме, ту је
њег'во злато! — ипак не мож' да вјерује.
Што је тако данас сузна лица, бл'једа,
и што њега с коња тако оштро гледа?

„Ах, Лазаре! —“ цура најпосле ће сада,
„ево ти над главом невоље и јада,
„немој мислит, да сам к теби дошла амо,
„да по пустом св'јету заједно бјегамо.

„Мојој тврдој вјери ти вјеровô н'јеси,
„па крвнички синоћ спопали те б'јеси.
„Милошевом крвцом окаљане руке
„нек ти кажу стазу и паклене мукe!

„За Милоша никад не бих пошла била,
„кад сам се са тобом тврдо заручила.
„Ал сад више нећеш моје гледат лице:
„нећу жена бити грозна убојице!

„Слушај: скочи народ, царски т' ишту људи!
„бјежи, пр'је нег ти се срамота досуди.
„Јоште ово за те на срцу ми лежи:
„хоћу да се спасеш. Ево т' коња! Бјежи!“

Лазар мукло слуша; скамењен је гледа,
чини му се, да је као самрт бл'једа.
Она сјаше с коња, па кријући лице,
побјеже путањом веселе равнице.

Сам остаде момак. Још његово око
униждрено мотри у поље широко;
са широког поља сврнут ока неће.
Њега гледа Дунав, ал све напр'јед тече.

III.

Пролазили часи, пролазили дани,
ал не бјеше л'јека Лазаревој рани;
дивље траве једе, мутне воде пије,
а од чистог сунца у блату се крије.

Тражили га свуда; али њега нема;
распитују Мару, ал је цура н'јема;
распитују газду, ал је газда тужан,
што три чаше вина Лазар му је дужан.

Свуд, гдје човјечија нога може станут,
гдје убојице могу о по ноћи панут,
свуда разгледаше, наперише уши;
само Мара знаде, када сузе суши.

Мара сама знаде, ал причиња лице,
Као да јој је жао, што нема убојице.
Иштите га — каже — ту је, можда ту је!
Па противним путем људе упућује.

Мислила је јадна, одн'је дорат њега,
па сад можда сретно он далеко бјега...
Када једне ноћи она с' од сна трже,
коњиц празна седла пред вратима хрже.

Проблиједи тада лице јадне Маре;
скочи на прозоре, завикну: Лазаре!
Ал јој само Дунав, што се с' п'јеском кара,
с далеке обале мукло одговара.

Нема, нема, нема! Шта ће она саде?
Таре сузне очи, заузбија јаде;
гледа у ноћ црну, ал у црној ноћи
ништа, ништа нема, што ће јој помоћи.

Само коњиц хрже, кô да цуру иште,
кô да цури каже: сићи у двориште!
Она коња слуша, — окл'јевања није, —
јер већ јој се чини, да га разумије.

Полако силази низа стубе млада,
до коњица стиже — али шта ће сада?
Ах, сретне помисли! „Ој коњицу, лети!
Не жали ме, оче; л'јешо ћу умр'јети!“

И кô жути листак, кад га вихар носи,
а од вихра не мож' покоја да проси,
тако бл'једа Мара лети: мисô једна
не да мира јаду њена срца б'једна.

Напр'јед, напр'јед само! Мртво поље лежи,
а све за њом дрвље и камење бјежи;
а копитом коњиц тврду земљу туче,
кроз ноздрве веље живу ватру суче.

Криво му жвало ноћни вјетар пије,
о кржаве боке љути бич га бије;
кад из једног буса глас се зачу тада:
„Ко то пољем лети! Заустав' се, млада!“

Чији глас то бјеше? Зар спознаше Мару?
Хајд', дорате живи, бјежимо к Лазару!
„Заустав' се, млада!“ још се једном чује,
и у муклој ноћи грозно одјекује.

„Брже, мој коњицу!“ За њом људи вичу,
из сваког грмена као сјеме ничу;
с'јевају у тами осветничке очи:
јаох! више нема Лазару помоћи.

Стрчаше се за њом људи са свих страна,
ал дорату младом цура је лагана;
њој на ведром челу већ се радост пише,
већ далеко људе натраг оставише.

Ал одмора нема. Брже, брже, лети!
И коњиц прескаче дрвље и врлети;
два три скока јоште — већ се Дунав чује,
гдје дубоким гласом нешто пророкује.

Међ трстима црним црна једна сјена
диже се кô слика јаду посвећена;
пут ње сад управи свог дората Мара,
јер бјеше спознала у таму Лазара.

Стаде она пред њим: „Попни се на коња,
„јер за тебе ова ура је потоња!
„Ево за мном људи, брзо к мени амо,
„Лазаре, Лазаре, скупа да бјегамо!“

„Остав', Маро; ја сам некад сретан био,
„сада сам и тебе и част изгубио;
„нека дођу људи, ево мене справна;
„хоћу да се предам, хоћу још одавна.

„Остави ти мене, хајде мирно дома!“
„Немој! са мном бјежи!“ заклиње га мома,
„са мном, са мном бјежи; још за мало часа,
„ни мени ни теби неће бити спаса!

„Попни се на коња!“ И чврсто га хвата,
хоће да га дигне к себи на дората;
Лазар се преврџа, брани, шкрипи зубим',
ал ће цура: „Ходи, ходи, јер те љубим!“

Кô сунчана зрака што на поље пада
за грдном олујом, чиста, из ненада;
тако ријеч она разведри му лице,
и у плачу паде пред Маром ничице.

Ал навали чета; силна вика стаде.
„Хоћу с тобом, Маро! Куда ћемо саде?“
„Не бој се, Лазаре, биће теби спаса;
„а можда и мени!“ рече с тихог гласа.

„Куда ћемо, Маро!“ „Пут Дунава тамо!“
„Куда ћемо, Маро!“ „Ту је спаса само!“
Полетјеше летом кроз трстику црну,
као очајници што у пропаст срну.

„Куда ћемо, Маро!“ „Држ' ме око паса;
„пољуби ме само, та ево нам спаса!“
И у Дунав црни с коњем скочи Мара,
вукући за собом у пропаст Лазара.

Сутра засја чисто сунце са висине,
погледа у води до двије љешине;
трећег дана заман сунце мртве иште:
њих укopa Дунав у своје гробиште.

Јосип Берса.

ЕТО ТО ЈЕ БИО КРАЈ!

ПРИПОВЕТКА СТАНЕ М. СТЕВАНОВИЋЕВЕ.

(Свршетак.)

V.

Прошло је неколико дана, како је Ленка
у највећој тајности и без сведока ис-
прошена. За то зна она, мати и го-
сподар С.

Може се на мах приметити, да више у ку-
ћи не влада она оскудица, која је пре неко-
лико дана владала.

Сад лече два лекара матер. Она што по-
тражи и зажели, то јој се донесе. Деца више
нису гола и боса; соба није више хладна, па
сад имају више соба, и нису више онако вла-
жне, ниске, мале и мрачне. Ленка не ради по
кући више сама, има своју служавку...

Како је на мах све светло и сјајно!...

А дал је тако и у души г. С. и у души
Ленкиној?...

То је трајало тако пет месеци. Мати се
опоравља и хода већ по собама лепо наме-
штеним, скоро ће канда бити и сватова, бар
тако је господар С. казао.

— Дете моје, шта ће бити с тобом? Хо-
ћете ли се скоро венчати? Шта каже вереник?

— Не знам, мати, питаћу га.

— Видиш, дете моје, шта свет говори за
вас двоје? Ја знам, да је свет рђав и поква-
рен, и да мисли, да збиља на свету нема по-
штене душе, — али ипак...

— Знам, мајко, па и мене то боли.

— Дете моје, свет види, да он долази к нама сваки дан, да долази до своје заручнице са чистом савешћу и искреним срцем, па опет...

Ленка је дрхтала и ђутала, но нешто јој рече: свет кад и кад погађа!

Превалило је већ и осам месеци а од сватова богме ништа.

Младожења се мање виђа да долази. Мати опет пита Ленку, шта је то?

— Да ниси како увредила твога младожењу? Та он је тако добар! Пази, дете моје, шта радиш, јер се ниједна душа неће наћи, да се за нас жртвује тако, као он! Сваки тражи, да му се услуга награди.

Ленка задрхта и побледе.

Ти видиш, како те искрено воли, па за твоју и нашу љубав чини све. Зар ја не бих до сад умрла, да није било њега?

— Јест, мајко, све је тако...

Отишла је у собу, клекла крај постеље па стала горко... горко јецати... а цело јој се тело тресло. Било јој је зло, ал је ђутала... трпила...

Кад ће бити сватова, то се још не зна.

Ленка је била међу тако рђавим компиљом, који нема друга посла, него гледа, шта ко ради; иду од куће до куће, па праве плетке и оговарају сироту девојку.

Ленка је свакога дана све блеђа. На њеном лицу не видиш више оне светле и румене боје, коју је имала онда, када је живила у малој, ниској собици, која је била сва влажна и загушљива. Очи јој не гледе више онако ватрено, па нису више ни сјајне; није више певала, као што је негда певала... Ах, како прође за часак све... све... како се такав сјајан живот у тренутку угаси!...

Зашто и крошто?

Та пређе су били тако сироти, а сад имају свега, па откуд опет сета и туга?

Сад је морала чешће слати писамца своме веренику, а како који дан, он је све ређе долазио, изговарајући се на силан посао...

Једног вечера Ленка није дуго заспала, плакала је.

Мати то чује, привуче се онако слаба њеној постељи.

— Зашто плачеш, дете моје, ти се сигурно бринеш за свог ђувегију? О, немој плакати, та бог је добар и то ће се све добро свршити; он је добар, он те неће преварити!

Превукла је руком преко чела Ленкина,

пољубила ју у уста, у та хладна уста, уздахнула је тешко па се вратила постељи својој.

Ленка се мучила, потмуло јаукала и плакала је, плакала...

VI.

Десетак дана после кобне те ноћи доби Ленка писмо и у њему приложено педесет дуката, са речима:

„Ово ти шаљем, да имаш за сваку сигурност, ако ти устреба.

Ја одлазим на пут и нећу се вратити за пет месеци. Више ми немој писати, ми смо за свагда раскинули везу пријатељства, која нас је везивала. Ако нађеш прилике, можеш се удати, јер сам и ја исцрпосио. Ја ти и забрањујем, да ми што пишеш. С.“

Ленка се сруши.

— Ах, дал си ти збиља горе господар над свима смртнима? Видиш ли ово, ти силни боже!

Чупала је ону лепу косу, гребла оно лепо лице, а очи, оне лепе очи, потамнише... изгубише се...

— Шта да радим? Шта да чиним? Како матери да јавим овај јад?! Мати ће ме питати — ако ушћутим — где је С., зашто не долази? Па свет, па свет? Па...

Ужасни су то били часи. Крила се по угловима и плакала је по цео дан. Никога нема, коме би се могла поверити. Једина би јој матери могла што саветовати. Но сме ли матери рећи?

Дуго је јецала, мучила се, шта да ради... Читала је и читала то писмо, те се најзад реши, шта да учини...

VII.

Ленка је овога вечера врло дуго по кући спремала и уређивала. Мати је више пута гонила, да легне, јер је већ доцкан.

Ленка није престала, док све по кући није уредила и удесила. Последњи јој је посао био, да напише писмо, које је адресовала и метла на сто.

Легла је.

Сви су у кући спавали, само што она не може никако да заспи. Она се борила са страшним мислима, које је спопадоше овога вечера: она није имала ни толико снаге, да разгони све оно, што јој је излазило пред очи. Превртала се по постељи, па јој се учинило, да чује ужасну и страшну вику са улице: Милоснице! Милоснице!

Затвори рукама уши, но још црње речи стану јој зујати:

»Милосница та, то је кћи оног поштеног раденика!«

Ленка скочи са кревета. Лагано оде у собу материну и стаде крај њене постеље. Срце поче јаче да јој куца, подиже руку и обриса хладан, мртвачки зној са чела. Наже се над матер и лагано притиште хладе усне на материно боно чело. Затим је све редом ижљубила. Било јој је тада нешто лакше.

Брзо оде натраг у своју собу а врата за собом затвори.

Клече крај постеље и подиже руке к небу. Очајно се молила богу, а сузе су јој потоком јуриле из очију.

Најзад устаде, окрете се око себе, да се увери, да је сама, па онда леже.

Мртва је тишина у целој кући, само што је гаров баш пред кућом завијао урлик мртвачке песме...

*

Већ је девет сахата из јутра а Ленка још не устаје, а до сад је увек прва устајала. Мати не хте да је буди, та зна, да је синоћ дуго радила.

Ево и једанаести сат, а Ленка још не устаје. Мати лагано отвори врата од Ленкине собе и уђе унутра; поглед јој паде на писаћи сто. Тамо су била два писма, једно затворено, а друго отворено.

Мати приђе столу и увери се, да је Ленка још дуже седела по што је њој познато, јер ево и писала је.

Узе оно затворено писмо, да види, коме је писала. Адреса је на њу гласила. Она га поче лагано отварати, да не би Ленку пробудила. На столу нађе и оних педесет дуката. Узе брзо да чита. При првом реду уздрхта сва.

„Слатка и јадна мајко!

Немој ме осуђивати, пакенице моја, што сам тајила од тебе тајну, коју ћеш тек сада дознати, што ћеш дознати оно, што учиних без твог знања, што сам осрамотила гроб поштеног оца мог. На то ме је нагонила сиротиња, оскудица и патња наша.

У нашој сиротињи нашао се човек, који пружи руку, да нас извуче из крајње невоље. Али је тај човек тражио, да га ја и наградим. Ја сам то и учинила. Моје је девојаштво било награда.

Ти си држала, да је к нама долазио човек ипун поштења, човек са искреним и пошвеним

срцем. Ах, да грозне обмане! А где су такви људи?

Тај би, веруј, мајко моја, био једини у свету, који тако ради, као што говори.

Не, он је све лагао, убио га бог! А ако не верујеш, а ти узми његово писмо, које ту на столу отворено лежи, па ћеш се уверити!

Што сам себи одузела живот...

— Ах, дете, моје дете!... цикне мати и полети постељи. — Ленка, чедо, добро дете!...

Љубила је и грлила мајка, дрмала је и чисто није веровала, да то може бити, но Ленка се не миче, а лице је њено и уста канда говорило свету:

»Ето, сад ми не можеш више ништа! Свршио си са мном!...

У писму је било даље:

... одузела живот на овако гадан начин, за то је, што бих даље живила само на подсмех и бруку свету.

Да сам живила још две-три недеље, ја бих била — згрози се и прокуни ме, јадна мајко моја, — ја бих била — мати! А овако умирем као заручница, остављена и преварена заручница С-ова.

Срамоту доживити страшно је горак нашитак, и ја се не могох решити, да се моја уста дотакну тог нашитка.

Отров, који сам искашала, много је слађи и пријатнији, свака му је кап илеменитија, него ма и најлепша реч овога свега...

Ти ми опрости, мајко моја, што тако урадих и што те остављам, да се и даље мучиш; опрости твојој кћери, која се жртвовала зарад тебе, своје браће и сестре, кћери твојој, која је жртва преваре и лажки.

Јадна твоја кћи

Ленка.

Мајка опет врисну. Зграби Ленку грчевито обема рукама, повуче је себи, хоће да је пробуди, па је стане звати по имену:

— Ленка, јадно дете моје, Ленка, снаго и мученице мајкина, пробуди се и погледај ме још једанпут твојим лепим, црним очицама! Та то није могуће, да си ти могла своју матер оставити... Ленка, чујеш ли, твоја те мати зове, она ти све прашта, само се пробуди!

Узалуд је мати Ленку звала и подизала, узалуд су деца из гласа плакала, било је доцкан, Ленка је била хладна и непомићна.

Ето, то је био крај!

БУРА У ЗАВЕТРИНИ.

НОВЕЛА ИЗ СЛОВАЧКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО СВЕТОЗАР ХУРБАН ВАЈАНСКИ.

I.

О је срећа сеоскога учитеља. Изађе младић из ђачкога живота управо на станицу. Тек му се почела душа да развија, тек разум да самостално мисли, прима га сеоска тишина у своје крило, прикива га за раздешене оргуље и за скамије изрецкане дечијим бритвама. Шта мисли, шта снива? Прво о женидби. Нађе се и прилика: девојче румена лица у шареној сукњици... Не потраје дуго и стара стреха школске кућице покрије за кратко време срећан пар. Године беже, деца се множе... Што даље, то се већма раздешавају оргуље и — душа оргуљашева. Степенице на катедри изгубе се у корито. Како и не би, колико је пута морала учитељева нога да ступи на њу! Азбука већ додија сад старцу учитељу. Додија му најпосле све, те — легне у гроб, да се одмара. Пут у гробље је он добро знао. Колико је сељана отпратио донде! Његова породица се извуче из кућице и пође — Бог зна камо! За кратко време изгуби му се и име у селу, у којему је преживео и претрпео толико и толико...

Мата Мраз учи већ десет година млађану децу Ораховљанску. Његов отац, опет учитељ, заклињао се сваке суботе свим на свету, да воли дати сина у чизмаре, у чобане, него у учитеље. Воли му очи ископати, него да му да у руке прут. Али његов драги Мата ипак поста са здравим очима учитељем. Хтео је он да буде „нешто више“. Пошао био у богословију. Већ се замишљао на обалама Сале, у крају философије и пива. Али му умре отац, те остави удовицу и кћер. Баш суђено беше зар Мати, да му падне у руке прут.

Када му умре и мати, уда сестру за Мартина Калину, свога друга у суседном месту. У тридесет другој години остаде на једаред сам. У собу му уђе старожењски перед.

Сад и он пође да помишља на женидбу то већма, што га и сељани узели наговарати. Тако дохвати Мата Мраз ботаничарски штап, па хајд пољем и гором у Ужлабинску воденицу. Тамо га отпавиле тетке. Путем нахватао буба и лептирова, па их позадевао за шешир. У врту сретне дебелу Анку... Ова најпре избечи очи у њега, понда се засмеја... Учитељ се позабави неко време око матери, и добро му пође за руком. Али Анка ни да чује! „Леп ми ђувегија!“ смејала се удавача. „Једе бубе и лептирове!“

Расрди се тако Мата на цео женски род. Нађе себи доста другога посла.

Плахо срце његово окренуло га природи. Заволео ју као сваки разуман човек, осуђен сељанском животу. Лов не беше за његову осећајну нарав, те се баци на зоологију и ботанику. Бавио се он тим више из потребе срца него што је умео; па опет постиже штудијом доста. Сазнаде за сваки цветак, и кад цвета. Е, па ето та невина забава прицени се његову осећајном срцу и донесе му подсмех и кошар. То га је веома ражалостило.

Мата узе грдити, а то иначе не беше никад његов обичај; — и Ораховљани остану без учитељице.

Прошло му већ триест и шест година, а Мата и не помишља више, да има женске стране на белому свету. Кад и кад му дође на сан девојче, које је негда видео негде на балкону као ђак с књигом у руци. Слатка, тајна туга плане у њему сваки пут, кад види бели баштени шешир. Но то беше давно, а сан је као и мехур од пене. На овој се покаже лепа боја, златна дуга, а за час се спури и остане прљава кап. Та кап је — дебела Анка...

Седи један пут Мата Мраз у свом врту и пуши на дугачку лулу. По липама око храма огроздао цвет, а по њему зује тисуће и тисуће пчела. Највиша липа закрилила кров од храма, да се мало и види. Четвероугласта кула вири из зеленога свода красних дрвета. Замислио се Мата и стужио. Долазе му у памет наде младога века. Збиља се јако делила од оне ваздушне маште. Оживи у њему тајна туга за бољим животом, ваљда за то, што није познао слабачких снага радна живота, а сачувао живих душу. Кад се знао тешити растењем биљака, као за што да му не заигра срце живље и кад се сети краснога доба својега младога века, када је снивао снове, ако му се и није ни један испунио?

Тихо пушта замишљени учитељ сиве облаке дима у летњи ваздух. Човек средњега боја, живахних прта, а дубоких плавих очију. Брада му се кестенове боје дала у округ око лица, опаљенога сунцем. Не види се још ни једне сѐде у њој. Ход му прав. Ретко се насмејѐ. Строг, али не мрзак човек. Сељани га воле, што има леп, јак глас, па лепо поје псалме, да би и туђин заплакао.

Поред врта учитељева иде млада женскиња. У руци јој књига, под раменом бео штит од сунца.

Учитељев бели пас истрча на поље као бесан и пође на женскињу, као да хоће да је поједе заједно с књигом и штитом.

Натраг, Беља! — повика Мраз, па извуче камиш из луле и попрети свом стражару.

Овај се повуче у двориште.

Млада госпођица затвори књигу и наслони се на плот.

— Добро, те вас нађох, господине учитељу, — рече весело и разапештит према сунцу.

Сунце баш изашло иза облака, да баца жестоке зраке на красно младо лице у девојчице.

— Наш гласовир, — вели, — са свим је раздешен. Већ недељу дана га не дирнух. Две жице реже као овај ваш пас, а трећа и занемила. Молим вас, као добра вештака, помозите ми. Сваки месец чекам нов, као што ми је обећано; али још никако не долази.

— У мени, сумњам, да нађоште права лекара. Свој стари гласовир по невољи још и удесим. Не мислим, али...

— Молим, sans frase, — прекиде девојче учитеља, јединица кћерка спахије господина Ореховљанскога, — и ја ћу вам помоћи. Нешто морамо урадити. Не давно сам прошла с оцем испод ваших прозора. Ви сте ударили по вашем прадедовском гласовиру. Е, па ко из трухла дрвета уме таке звуке мамити, тај ће умети оправити и моју оклепану сандучину.

Девојче удари у кикот живахно, срдачно. И пружи кроз плот учитељу своју руку. Чипка јој се на рукаву ухвати за живу ограду. И бело раме се откри, одударајући јако од зеленога плота.

Мата јој пружи своју као и би и не би. А она му је стиште.

— Исмејаће ме! — бојао се Мата у себи. И неки мрак му паде по лицу.

Кад год је могао, обишао је кућу Ореховљанског, којегла главна „резиденција“ стоји у Ореховљанима. Једно, што тамо владаше силна охолост, а друго — немилостиво презирање словачкога језика. Њега, као што је скроман, ал осетљив, терали су од куће патронске. Он се учио некад мађарском језику, али му остало само неколико речи у глави. Е, тај се језик чује само у дворовима Ореховљанскога. И слуге најма из даљних крајева, тек на подсмех оставио два Словака момка као два магарца, с којима се деца забављала.

— У мојој кући не сме нико говорити словачки, само они око магарца, — говори Ореховљански.

Али се окренуло, како он није хтео. Деца волела магарце, па поред њих и несташне слуге. И ма да словачки језик беше жестоко забрањен у господарским дворовима, сва деца, па и живахна Јерма научи се од њих боље словачком језику, него мађарском од сурових дољноземаца, који се сваки час мењали. Ил јадни побегну из гoрbe ország-a, или друге оте-

рају због крађе. Бадава, словачки је језик чист, па се свугде прима. А с њим се прима и словачка реч!...

Јерма Ореховљанска је дошла ономад из вароши, где се васпитала. Још је као дете, ако јој и јесте седамнаест година. Бели образ јој је још чист неисписан лист, на који живот тек има да пише своје црте. Цео свет јој је шарен, китњаст пред плавим јој очима. Шта и шта пута мора мати, рођена бароница, да кара своју ћерку због несташлука без аристократске contenance.

Госпођа бароница ће често, кадгод се завади, дати свом мужу, да омирише њену баронску племенитост. Кад дођу сељаци к Ореховљанском, одмах је нестане из собе. Виче на собарицу: „Flacon!“ Па се баца, миришући колинску водицу. „Ernő“, рећи ће свом рођаку Ернесту Кленеру, који увек у Ореховљанима проводи лето, „мој се муж са свим попаорио. На зиму ћемо у варош. Реците то Карлу.“

Ореховљански не мари да то чује. А има то све свој разлог. Имање његово једва сноси живот на селу. Дугови прогутају полак прихода, друга половина је малена за женине ћуди.

У тој кући живи и тетка Карлова, Лидија Скалинка, удовица мајорица. Код ње почиње човек тек код поручика.

Међу те људе, ето, зове Јерма учитеља, да јој удеси гласовир.

Мраз нити обећа, нити одби.

Јерма похвали његов врт. Обећа, да ће доћи, да му види цвеће. И оде, да се изгуби у врбаку поред потока...

У том дошло и вече. Пчеле не зује више у лишћу. Заталасало се вечерњи ветрић.

— Господине! Господине учитељу! — чу се ведео, пола детињски глас испред куће. — Ево, иде авет!

Врата од врта се нагло отворе.

Унутра скочи младо сељачко девојче. Дугачке јој витице висе по плећима. Мале, босе ноге витко корачају стазом по песку. Дотрча и клече уз Мраза и сакри главицу у његово крило.

На вратима стао момак од дваест година, у белу платну, а са шуљом тиквом на глави. На тикви прорезана два ока и подугачка руна за нос, па кроз рупе светли запаљена свећа.

— Даћу ја теби авет, Јано, — рече учитељ, па подиже девојче. — С ватром немој да се шалиш. А ти, Маро, у памет се! Ниси већ више школско дете.

Јан Ољша се трже, кад виде учитеља. Скиде тикву с главе. Угаси свећу. И отрча што игда.

Истина, Мара већ израсла из школе. Ал отац јој, црквењак, сиромах човек, па онет размазио једи-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ницу, и води бригу, како ће му кћи што више научити, те мање ради, него остала сеоска деца.

Адам Бохунка (тако се он зове) није старином Ореховљанин. А црквењаком је постао само за то, што беше кројач, па има кратак хаљетак, и што, по мишљењу Ореховљана, боље приличи човеку у кратку хаљетку да хода по цркви и око олтара него у кабаници или у кожуху.

Кад господин учитељ отера момка, седе и опет на клупу, с које га онај беше кренуо, и утиша се.

Мара оде да загледа по цвећу, па се пође надвиривати нада сваки. Тешка вितिца јој паде по цвећу и ороси се.

— Гле, рузмарин!... Ала мирише божје дрвце!... А гле, господска трава! Таман Јану за шепир. Е, не ће добити, кад ме тако уплашио.

Тако се разговара девојчуљак, па скакуће по стазама, да јој се сукњица лелуја тамо и амо. На грудњаку јој се бели ред белих дугмета ушивених првеном вуницом. Кратки рукави на кошуљи не покривају јој опаљених руку.

Учитељ се сети руку Јерминих. Веље су, пуније,

облије... На што то испоређење? Од куд да му то падне на памет?

— Певај, Маро, — рече девојчици и наслони главу на длан.

Мара радосно притрчи и седне на клупу.

— Са свим нову ћу да вам певам, али само ти-хо, — рече она.

И у тај час зачу се једноставна песма. Беше то цела балада о утопљеници девојци. Глас се вије из младих груди с утајаном силом, ал јасан као звоно.

На један пут рече као увређена:

— Ја певам, а ви спавате.

Мраз се трже.

— Не спавам, али је песма жалостива. Где си је научила?

— Још то није све, — рече Мара и настави.

— Кући, Маро, — рече учитељ нагло и устаде.

Девојче хоће да га пољуби у руку. Ал он не да.

Дуго су после тога стојали његови прозори отворени. Мирис са липа заплускује у собу. Он, као заборављен, преварен човек, не мога дуго да заспи.

Беше то данас чудан дан! (Наставиће се.)

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

ПИШЕ ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

1.) С неке стране дошло ми је питање, да кажем, шта је то коњункција *e* и како се употребљава. *E* има свој постанак од демонстративне заменице и долази сложено са другим заменицама, н. п. *eво, ено*. Из демонстративнога *e* развило се релативно *јеже*, у којем се *ж* променило на *р*, те имамо данас *јере* или (без крајњег *e*) *јер*. У Херцеговини више се употребљава само *e* без *ре* или *р*—ст. слов. *же*, које чини реч релативном; а у другим крајевима опет употребљава се више *јере* или *јер*, које одговара потпуно ст. словенском *џа.с*. *E* дакле ништа друго није, него *јер*, које одговара ст. слов. *џже*; и као што *јер* има више значења, тако исто има и *e*, које ништа друго није, него *јер*.

Прво, *јер* значи што и *да*, латински *ut*, грчки: *ὅτι*, немачки: *dass*, н. п.

Ја сам чуо, кажевали су ми,
Јере имаш младу попадају,
Која пије с делијама вино. (Вук. речн.)

У истом је значењу и само *e* без *ре*, н. п. Не бих те трпљео, да бих знао, *e* ћу сокола извести из тебе. (Вук. речн.) — Збори млада, *e* их дома нема. (Вук. речн.) — Она мисли, *e* јој иде бего. (Херц. пјесме, — 70.)

Друго је значење овоме *e* (као што је и *јер*-у):

џти, quod, quia, т. ј. *e* веже реченице, од којих је једна другој узрок. За ово значење ја сам нашао шеснаест примера у Херц. песмама од Вука Караџића. Ја ћу их овде све споменути:

Не излази љуба Божићева,
E је млада скоро доведена. — 41.
А још љепше опреми Росанду,
E ће брзо по њу свати доћи. — 75.
Пушти мене у род у матере,
E сам жељна рода и матере. — 92.
Јеђте, коњи, ђетелину траву,
E имате брзо путовати. — 154.
Зете Перо, не долази често,
E је нама престануло спевзе. — 213.
Жалост чини Кошчић алајбего,
E је њему преминула љуба. — 224.
Мен' је мајка заклела,
Кад ме овам' спремила,
Да се чувам момчета,
E су момци врагови. — 225.
Камен мосте, не цибај се,
E про тебе војска иде. — 263., 264.
Немој тамо много стати,
E су сада дуге ноћи. — 283.
Мени јесте голема невоља,
E ја раним седам слијепача
И сувише девет нијемаца. — 316.
Не вез' платно, лијепа ђевојко,
Не вез' веска у свету неђељу,

Е је тебе рухо заурано. — 319.
 Божја мајка суза рони,
 Е јој сина уграбише
 И на крсту разашеше. — 329.
 Мир је божји, е се Ристос роди. — 336.
 Рек'о сам ти, мајко моја!
 Да се не ћу оженити,
 Е сам Богу вјеру дао,
 Но ћу божја слуга бити. — 344.
 Не буди ми Јова мога,
 Е је трудан и уморан,
 Е је сву ноћ прецјевао. — 347.

По јужним се крајевима у *јер* замењује *р* и *л*-ом, па онда гласи *јер* и *ел*. (Види примере за ово у Вукову речнику.) Ја сам напред споменуо, да *јер* гласи и *јере*, које потпуно одговара ст. слов. *јѣѣ*. Према томе нашао сам и један пример, где се *р* заменило *л*-ом, н. п.

Дај ми поћи роду у матере,
 Еле сам се ужељела мајке. — 92.

Е има дакле ова два значења, а *јер* значи још и: *сир*, *вагит*?

2.) У истом писму пише пријатељ мој и ово: „Не знам, који пут већ дође ми, да употребим реч *неисказано*, али ми се некако не да, да је напишем, е видим да не ваља. Овај час сам требао да напишем *нека неисказана жеља*. Како би било, да нам о томе рекнете што у *Стражилову*?“ Кад се узме *неисказана* као *part. praet. pass.*, да богме да онда не ваља „неисказана жеља“, али кад се узме „неисказана“ као придев, онда мислим, да ће бити добро, те би онда значило немачки *unaus-sprechlich*, *што се не може исказати*, а не *што није исказано*. Ако не ћемо да описујемо таке речи, онда морамо така партиципија (бар тако изгледају) за придеве узимати. А да можемо тако чинити, имамо потврде у самом језику свом. Тако у *небројено благо*

не значи *небројено nicht gezählt*, него значи *unzähl-bar, innumerabilis*, тако *незаборављени друг* не ће значити: *који није заборављен*, него *кога не можемо заборавити*. Из овога се види, да ова партиципија *praet. pass.* несу по значењу партиципија, него придеви. А кад су придеви по значењу, онда би требало да се и по обличју разликују од *part. praet. pass.*; и ја мислим, да су се и по обличју некад и разликовали од партиципија, али су се временом изједначили с овима. Ја мислим, да су придеви *небројен, незаборављен* морали некад гласити *небројенан=небројениѣтъ, незаборављенан=незаборављениѣтъ*. Овде имамо наставак *ѣтъ*, који гласи српски *ан*, којим постају придеви и којим постају споменута партиципија придеви. *Небројенан* имало би у генитиву сингулара *небројенна=небројена*, па по аналогiji генитива изведен је доцније и номинатив *небројен*. Ово је тако исто, као што је од придева *санан* (*стѣнѣтъ*) основа *санн*, па је некад гласио генитив *санна* (*стѣнѣтъ*)=*сана*, те се по аналогiji овога генитива изводи и говори данас номинатив *сан*. — Према томе моћи ће мој пријатељ по моме мишљењу писати и *неисказана жеља*, јер ја мислим, да овде *неисказана* није партицип, него адјектив, те морамо замислити, да је некад гласио *неисказанан* (*неисказаниѣтъ*), па се вековима наставак *ѣгов* изгледио аналогijом, као што сам већ напред споменуо. По моме дакле мишљењу може мој пријатељ писати *неисказана жеља*, ако се не би когод нашао, да овоме, што тврдим, побије цену. К овоме имамо још и ово да додамо. Имамо још примера, из којих се види, да се партиципија *praet. pass.* не могу увек схватити у свом правом значењу. Ево дакле још примера за развишљавање: *рођена* мајка *die leibliche Mutter*, *крштени кум*, *крштено писмо*, *опроштена молитва*, *побушени понедељник*.

СУНЦЕ И ЊЕГОВА СВОЈСТВА.

ОД СВЕТИСЛАВА КОЛАРОВИЋА.

(Наставак.)

Ми смо напред споменули, да из венца излазе на све стране светли снопићи зракова, и рекли смо, да у њима видимо утицај наше атмосфере. Тому је доказ већ и то, што су разни посматрачи на разним местима појаву ову сасвим друкчије видели. Овај појав можемо себи овако замислити. Ако се налазимо у сасвим мрачној соби, а на зиду нек је узан округао отвор, али са зупцима, и у њему сасвим округао зашупач без зубаца, то ће кроз пукотине између зубаца зраци сунчани у собу падати, ако т. ј. отвор гледи правцем према сунцу.

Ако кроз те рунице погледимо на сунце, то ћемо видети венац од дивергентних зракова. Ово изгледа, као кад нам се сунце између два облака укаже. Цео појав још боље се види, ако је у соби прашина или дим. — Сасвим аналогно бива при помрачењу сунца, само што светлост не долази непосредно од сунца, него од зракова короне и протуберанца. Зраци короне пролазе између протуберанца. А што нам зраци, као што рекосмо, неправилни изгледају, то нам најбоље показује утицај наше атмосфере. Наша атмосфера не изгледа свуд подједнако сунчаним зра-

цима осветљена, јер је негде провидна, а на другом месту засићена паром, те је мање провидна. Атмосфера делује онако, као дим или прашина, при експерименту, у соби, који смо мало час описали. Зраци нам изгледају већином криви, савијени на једну страну, а узрок тому је неједнака подела водене паре у разним слојевима наше атмосфере.

Друго је тумачење целе појаве то, да се на сунцу јаке ерупције догађају; из сунца избија усијана материја у неизмерни светски простор, чак у даљине од једне четвртине сунчева полупречника. Тако би се такођер могли протумачити светли снопићи, што излазе из венца. Ова се хипотеза особито ослања на посматрање проф Тахинија (Tacchini), који је ову појаву на средиземном мору при заласку сунца видео, и ако сунце не беше помрачено. Тог истог дана пак посматрао је Секи на истој страни сунчевој у исто доба пеге и буктиње, те мисли, да је и оно, што је проф. Тахини видео, била буктиња. — Но било шта му драго, мора се допустити, да и наша атмосфера при појави овој неку улогу игра.

Трећа врло важна појава, која нам се при тоталном помрачењу сунца указује, јесу протуберанце, које смо већ као ружичаста узвишења на ивици црне месечеве плоче дефинисали. О њима налазимо спомена још у старија времена, но тада су их тумачили час као ватру, час као облаке, муње и непогоде у месечевој атмосфери или као брегове на месецу. А како их наука данас тумачи? Припадају ли протуберанце сунцу или месецу, да ли су то реални предмети или имагинарне слике, што нам очи враћају, јесу ли то брегови на сунцу или усијана маса, коју сунце из своје унутрашњости избацује? Да нису то само можда преломљени или рефлектовани зраци на једнако загрејаној атмосфери или на месецу? — Проф. Вазенијус описује, да је видео у корони, коју он тумачи „месечевом“ атмосфером, и више црвених облака, од којих је један особито велик био и изгледао да никако неће бити на месецу. Ни Араго није ништа позитивно изнео, и ако је држао, да протуберанце свакако припадају сунцу. То је тврдио и Струве, који је гледао, како се протуберанце мењају према томе, како се месец крећао према истоку. — Тек је Шмит дошао до знатнијих резултата. Он је не само мерио протуберанце с погледом на њихов положај и висину и посматрао промену њихову, него и показао, да су оне у свези с пегам и буктињама и мерио интензитет њихове светлости према светлости венца. Из његових резултата може се позитивно закључити, да протуберанце нису нити сунчеви ни месечеве брегови, јер то доказује њихов облик и променљивост, и да при-

падају сунцу, никако месецу. О том нас уверава тај факат, да се протуберанце не крећу с месецем, него остају на сунцу, и да све већма нестају на источној страни, а појављују се на западној, као што се месец креће од запада према истоку. Даље може се закључити, да су протуберанце ваздушасте масе налик на наше облаке. — Поред свега тога трудили се неки астрономи да побију ове заључке и да протуберанце протумаче као интерференције светлости. Новија испитивања и посматрања махом поткрепљују Шмитове назоре и доказују, да то нису само варљиве слике но нешто реално на самом сунцу, а неке да висе и са свим слободно у атмосфери сунчевој као облаци у ваздуху. Више њих држе, да су протуберанце с буктињама идентичне.

Секи је узео за основ резултате Шмитових експеримената, па је хтео да определи тачно боју протуберанца. То су више њих покушавали, али им се резултати потпуно не слажу. У главном сви их описују, да су мање или више јасне, са љубичастим помешане црвене боје, од прилике као лишће од брескве.

Спектралном анализом дознало се, да се протуберанце састоје већим делом из водоника и из још неких, нама можда непознатих, елемената, и да су одмах уз ивицу сунчеву врло интензивно светле, а према крајевима им светлост опада. А што се протуберанце иначе, кад вештачки заклонимо сунчеву светлост, не виде, узрок је тај, што су виши слојеви наше атмосфере од сунчане светлости јако осветљени, светлији него саме протуберанце. Но у најновије доба пошло је за руком астрономима, да протуберанце посматрају и онда, кад сунце није помрачено. Једини услов је при томе то, да се светлост наше атмосфере довољно отклони, а да се при том светлост протуберанца не ослаби. — Протуберанце имају спектрум од неколико само јасних црта, док наша, сунчаним зрацима осветљена, атмосфера даје истина слаб, али потпун спектрум, који се може тако slabим начинити, да се на њему интензивније црте протуберанца и поред сунчане светлости виде.

Испитивања са спектроскопом показала су, да је сунце са свију страна опкољено атмосфером од исте масе, из које се протуберанце састоје, тако званом хромосфером, — а да су протуберанце местимична узвишења, која постају ерупцијама.

И тако после свега овог довољно смо уверени, да се око сунца, око његове фотосфере, налази атмосфера; непосредно уз фотосферу је доњи слој, у којем су као паре они метали и други елементи, који апсорбују неке сунчане зраке и чине тако у

спектруму Фраунхоферове линије; поврх тога слоја је горњи, ваздушаст слој, који се састоји из водоника и још каквог нама непознатог газа или елемента у опште. То је хромосфера. Оваку атмосферу из два слоја замишља специјално Секи, а остали научењаци држе, да је поврх фотосфере одмах хромосфера. — Слој хромосфере није свуд подједнако дебео, средња дебљина му је преко 1000 географ. миља. Хромосфера није тачно одељена од првог слоја, него прелази у њега и губи се у њему. Ни на својој горњој површини није правилна, равна, на њој се виде као неке мале ватре. као кад би на пољани запалили лан или кучине. То су протуберанце мање димензије, рудиментарне протуберанце. — Изглед хромосферин зависи и од наше атмосфере. Ако је ваздух пун водене паре, ако је дакле атмосфера бледа, беличаста, то ћемо тешком муком моћи и приметити хромосферу, но нећемо моћи видети, како изгледа. Ако је небо пуно ледених кристалића, хромосфера се ни не види, — док нам на против обични танки перјасте облаци ни најмање не сметају, да хромосферу добро видимо. — И над хромосфером је — као што смо већ једном споменули — још један тањи слој, који се види само при тоталном помрачењу сунчевом и даје нам венац (соропа).

Оволико нека је речено о сунчаној атмосфери, а сад ћемо још коју рећи о протуберанцама за себе, каквих све има протуберанца, како постају и у каквој су свези са буктињама и пегама.

Секи дели протуберанце по облику у четири групе. Прве му изгледају као гомиле набубрене хромосфере, неравне, већином зупчасте површине. Врло су светле, баш као и сама хромосфера, а има их највише и најинтезивније су у оним регијонима, где се и пеге појављују. — У другу групу спадају протуберанце, које изгледају као магла. Ове су најчешће и најобичније, — у ствари су поједина усамљена комађа, често остаци од много јаснијих протуберанца, којих је већ нестало. Видићемо их само, кад је потпуно чист ваздух, јер слабо светле према околној хромосфери. Оне достигну обично велике висине. — Најинтересантније су оне, што изгледају као поједини светли кончићи, који излазе из сунца и иду у висину често вертикално, доста пута косо. Ове су врло сјајне, често сјајније од хромосфере, те се лако могу видети и кроз облаке у ваздуху. Врхови тих кончића савијају се доле и шире као облаци, те тако дају врло интересантан приказ, као да пада ватрена киша на сунце. Ове обично врло мало трају, а највише их је у близини пега. — Ови-ма су врло сличне протуберанце, које изгледају као светли снопићи. Ово је четврта група протуберан-

ца; разликују се од пређашњих у том, што нису онако сјајне, што дуже трају, што их је много више, што се често више њих споје уједно, те врло велики простор заузму, и најпосле, што се појављују свуд, без обзира на пеге.

Пошто смо се тако бар у неколико упознали с протуберанцама, посмотрићемо сада, како исте постају. Једну теорију смо напред већ споменули, по којој су протуберанце ваздушасте масе, као наши облаци. Талијански физичар Респиги (Respighi), управитељ универзитетске звездарнице у Риму, вели, да нас већ сам изглед протуберанца уверава, да то нису облаци или локалне кондензације у атмосфери сунчевој, него ерупције из хромосфере, која се често диже у више регијоне, у облику китице цвећа, па онда опет доле пада. Пошто ерупције те бивају огромном брзином, то он држи, да мора бити или у самој маси или на површини сунчевој каква репулзивна (одбојна) снага; он је приписује електрицитету, који би био у фотосфери.

Целнер дели протуберанце не по њиховом облику него по постанку и то у две класе; у прву спадају протуберанце, које изгледају као облаци у хромосфери, а у другу протуберанце еруптивне природе. Узрок ерупцијама био би неједнак притисак дотичне ваздушасте материје у унутрашњости и на површини сунчевој. Уједно мора се узети, да има један погранични слој, који дели слојеве, у којима је неједнак притисак, једно од другог, — који дакле дели простор, из којег бивају ерупције, од простора, у који бивају ерупције. Притисак сунчане атмосфере онде, где иста граничи фотосфером, врло је незнатан, од прилике нешто већи од половине притиска наше атмосфере. У нижим слојевима притисак расти наравно са дубљином дотичног слоја. Целнер је израчунао, да је тај притисак у дубљини од близу шест милијона метара испод фотосфере, где се налази споменути погранични слој, 184.000 пута већи од притиска наше атмосфере. Секи мисли, да се та огромна еруптивна снага може протумачити експлозијом; тим је избегао то, да мора замишљати онај погранични слој у сунцу самом, нешто заиста врло смело и што се једва може замишлити.

Још настаје питање, да ли сва она ваздушаста маса, која чини протуберанце, долази баш из унутрашњости сунчеве, или је извор њен други какав, нама можда непознат. Секи мисли о томе овако: кад би баш из унутрашњости сунчеве непрестано један извештан газ, као што је овде водоник, излазио, и кад би се то понављало већ од толико хиљада година, као што је то случај код сунца, то би сунце добијало све већу атмосферу од водоника;

снага, која газ тера из центрама, вазда би деловала, а тим би се површина сунчева безусловно морала мењати, јер би притисак изнутра бивао све мањи, а споља све већи. Ово би био јединствен случај у природи, с тога не смемо протуберанце тумачити ерупцијом из унутрашњости сунчеве, него их сматрати већином за местимична и моментана узвишења оне водоничне масе, која се налази у хромосфери. Ову хипотезу подупиरे то, што се многе протуберанце крећу уковитлац, те нас то подсећа на вртлоге у води, на вихоре у ваздуху и ваздушне трубе. Све ове појаве јесу дејство две противне струје, па било то у води или у ваздуху. Таке појаве догађају се и у сунчаној атмосфери; усијан водоник на површини сунчевој диже се као ковитлац изнад површине, и то са ужасном брзином од 32 географске миље у секунди. С тога је могуће, да све протуберанце не потичу из унутрашњости сунчеве, него са јакних струја у сунчаној атмосфери, које као вихори дижу у вис масу хромосферину.

Овом би хипотезом отклонили и ту неприродност, која излази као нужна конклузија из Целнерове теорије, т. ј. да би се сунцу повећавати морала атмосфера, кад би протуберанце биле еруптивне природе.

Видевши тако у кратко, какве су природе протуберанце или бар како их данас научењаци замишљају, прелазимо, да речемо коју о распоређењу њиховом на сунцу. Тек откад Janssen, Huggins, Zollner и Lockyer усавршише методу, како се протуберанце посматрају, дата је прилика астрономима, да то питање бар у неколико реше. Испитивања показаше, да протуберанце нису ни правилно и симетрично, а ни сасвим неправилно по сунцу распоређене. Највеће су близу пега и буктиња, дакле онде, где се догађају најжешће револуције на сунцу. Око полова су и ређе и мање. Секи тврди, да је на јужној полукугли сунчевој више протуберанца него на северној, као што је и више пега. Најинтезивније су протуберанце око екватора, најслабије око полова.

(Наставиће се.)

Л И С Т А К.

ПИСМА ЛУКИЈАНА МУШИЦКОГ ЂОРЂУ МАГАРАШЕВИЋУ.

II.

Любезный Приятелю!

Пређе отшествија мог' у Вуковаръ 'тео самъ Вамъ послати Оду мою србску на Вашъ Гимназиумъ. Но докъ се я врати, мой пријворацъ отиде. Желю самъ да е и Вы изъ самог' подлинника видите. Вама самъ е за любовь и пѣвао. Видили сте е кодъ Гд. Гершиѣа. Зато е сад' оставлямъ. Послаћу е у вторникъ на типъ. Не знамъ оће ли се пре васъ напечатати.

Я самъ се преварио съ рокомъ Вашег' отшествија. Мыслио самъ, да ћете 25. Авг. по нашему одлазити. Сад' нисамъ спреманъ съ книжественномъ препорукомъ мојомъ. 'Тео самъ и Гд. Копытару послати две три книжице, по овај часъ не могу да ји нађемъ. 'Тео самъ о гдѣ-коима смѣсицама говорити, ал' не 'мамъ ево ни минута на то. 'Тео самъ — гле! куд' одо я — чека ме пријворацъ. Немам кад' ни изрећи. — Много ћу Вамъ у Бечъ писати. Ал' ово едно не могу да задржимъ. Я самъ радъ увести у дѣлца моя србска, печататисе имуѣа, писмена Ђ, љ, т. е. велико и мало. Ал' не по Вуковој форми, но по мојој. Кад' самъ изобретатель ти писмена, оћу да ми буду са свимъ по мојој људи. А и да нам се не рекне, да идемо по Вуковој глави, као ѣанути. Вукове нагрде — Ђ, Ђ, — не могу да трпимъ. Добро му е намѣреніе да не прави оне ѣерме, ѣ, или крстиѣе, ал' шта ћемо кад' е еданпутъ тако увед-

но. По тому требало бы и писмену ѣ одбити онај шилакъ, па да буде Ђ. Ето ти нагрде пове: не'ма ни фѣзономіе то ѣ. Кадъ мала имаю крстиѣѣ, нек' имаю и велика, еднолична, еднозначна, а у лінію опетъ могу доћи и. пр.

ѣ, ѣ, ѣ.

Форма Ђ (ѣ) отводи умъ на Т и ѣ, и могло бы кое како проћи, да ми не пишемо съ тимъ словомъ и оне рѣчи, који коренъ не'ма т но к (у грчкима — или у турскима).

Ал' форма Ђ ни пошто не сме отводити умъ на Т, ерѣ не раѣасе ѣ т но ѣ ѣ. „Ал' доле силази“ па тешто! нек' силази. Силазе и другима писменама репиѣи. Морала бы Езопова лисица доћи, да приволе и друга писмена содружна, да репиѣе отсѣку, ил' одгрызу! Я ћу у Оди овој на Гимн. Вашъ веѣъ употребити ѣ. Sapere aude! Бре іош' и ј, ал' само у едномъ двогласномъ іо то не могу да трпимъ, і—о, іо ил' морамъ крпити одозго — іѣ. —

Имамо

а, я
е, е, ѣ
и, ји (?)
о, јо (?)
у, ю. и ѣелепушъ е римскій, зам' небы узели и ј?

Quid tu ad hoc?

Sed plura alia.

Мушицкій, арх.

III.

Дражайшій Пріятелю!

Мой ми посланикъ дође одъ Васъ амо у поне-
дѣлникъ подъ вече. Застаде ме усредь рачуна. —
Прочита Вамъ писмо съ мирномъ желомъ и радосѹ.
Радост ми се пова и желя усели у перси. Оставивши,
невольнo, на страцу писмо, удубим се опет у рачуне.
Тиху ми даде ноћ Морфей. Прббудим се рано. Чув-
ствованіе перво данашнѣг' дана верже ми сѣме къ
цвѣту, кое ево до подне къ зрѣлости приспѣ. Ши-
лѣмъ Вамъ га. И нѣга ми метите у струкъ Ши-
шатова чкихъ цвѣтовъ.

Пређе самъ Вамъ препоручивао, да ми тай струкъ
ником' живом' непоказуете, сад' Вамъ оставлямъ
свободу, да, ако оѣте, сваком' живом', и Вашем' и
моем' пріятелю, покажете. Пређе нисте согрѣшили,

што сте оном' милом' сонму мое цвѣе показали;
а сад' Васъ оставлямъ на искушенію, оѣтел' имъ
овай цвѣтакъ показати. Да Вамъ Игуменски запре-
тимъ, да, као искушенникъ, ником' живом' не пока-
жете, бы л' се могли задержати? А Вашъ е цвѣ-
такъ, исповѣдамъ, ал' ником' не кажите! Ваша
желя, мое перси, ево цвѣтка, ал' ником' не кажите.

Поздравите ми Гдна Директора. Ако нисте Гдну
Гершиѹ послали струкъ цвѣћа, а Вы и овай но-
вый цвѣтакъ уметните, приложивши овай истый па-
пиръ. Ако сте послали, пошлите и ово мезимче лѣта
1819. Не могу далѣ. — Чекаю овде рачуни. — Еда
ли ће ме сунце огрѣяти? Знате. Ели дошао? Ache-
ronta move! Поздравлямъ Вашу Госпою, коя ме у
тешкой болести посѣтила.

Вашъ

Ман. Шишатотовац 29. Дек. 1819. Мушицкій.

К О В Ч Е Ж И Њ

Г Л А С Н И К.

(Српско археолошко друштво у Београду). Уз 3. бр.
Старинара добили смо и извештај о раду и стању
срп. арх. друштва г. 1886. Из извештаја видимо, да је друш-
тво држало 30. јануара о. г. у дворани велике школе свој
трећи, главни годишњи скуп. — Из председникова из-
вештаја видимо, да је рад друштвеног био ограничен у глав-
ном само на издавање друштвенога органа „Старинара“. Нов-
чана немоћ друштвена још не да ни помислити на откупљи-
вање старина, на њихово откопавање и остале с тим скоп-
чане радове. Због те немоћи остаће „Старинар“ јамачно, још
за добар низ година, једини јавни знак друштвеног живота.
Али се у њему види бар у толико напредак, што се умножио
број сарадника око друштвенога органа те и разноликост ра-
дова. Једни од њих излагали су предмете преисторијске, дру-
ги су расправљали питања историјска, трећи су довели гра-
дива епиграфског и уметничког. Напредак је и у томе, што
је министарство просвете одредило народном музеју, из кога
друштво црпи најобилатије градиво за свој орган, а на мо-
ралну корист и друштва и музеја, засебан буџет. Пређе је
музеј намиривао своје издатке из општег буџета за библио-
теку и музеј. — По председникову извештају о стању друш-
твене благајне примљено је године 1886 динара 2548 87, из-
дато 1689 48, преостало 859 39. Државне помоћи било 800
дин. Год. 1886. бројало је друштво 288 чланова, и то 58 уте-
мељача, 230 помагача. Ван Србије имало је друштво свега
само 20 чланова. Године те прирастао је број чланова с 15,
а 2 умрла. — Изабрана је и за ову, 1887., годину иста упра-
ва. — На завршетку прочитао је председник М. Валтровић
расправу о неким бакарним алатѣма преисторијског доба
у Србији, којих у Беогр. музеју има седам а од три разне вр-
сте. У научном свету није се позитивно знало, да и на Бал-
кану има трагова бакарној култури. Овом расправом доказао
је вредни наш старинар, да се правац бакарног културног
ступња пружа по садањем знању о њему дуж дунавске до-
лине до у северну Угарску, а извесно ће бити обележен и
од Србије даље Дунавом, те је Дунав јамачно био важан пут

за распростирање људског умења и искуства у то давно ми
нуло доба. Та бакрена оруѣа, за која је у Србији било доста
градива од природе и која су могла врло лако бити грађена
у крају, где су и нађена, дакле у Србији, претпостављају
ступањ културе, који претходи обради бакра. Из облика ба-
крене сикирице могли би поуздано закључити на доба каме-
ног оруѣа, да нема већ и стварног уверења о његово посто-
јању у Србији. — Ми с радосѹ поздрављамо озбиљни рад
тога младога друштва у Србији, и желимо му што бољи на-
предак. Као што видимо, рад друштву пречи сајвише новча-
на немоћ. Да се тому доскочи, највише могу помоћи поједи-
ни родољуби. Кад узмемо у обзир, на колико страна мора
држава да се распише, а за својим малим средствима, заиста
је потребно, да се појединци својски одазивају. Не иште се,
да поклањају друштву своје благо, јер добијају за ударје
красно уређивани орган друштвени А толико је интеллигент-
них чланова у нашега народа, које треба да занима ма уз-
гред рад у „Старинару“, колико је потребно, да тај орган бар
чешће може изавити и да се макар морално награди труд
вредних му сарадника. Чланова има три врсте: утемељачи
плате или једаред за свагда 120 динара или у пет годишњих
рокова по 24 динара; помагачи плаћају за прву годину 8,
а после по 6 динара годишње. Већ и за ово четир године за-
служило је друштво више помоћи; а куд ће нам душа, кад
ван Србије има свега само 20 чланова.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Добили смо 3. бр. (IV. год.) Старинара српског
археолошког друштва у Београду, који уређује пред-
седник друштва М. Валтровић. Садржај му је: 1. Неки
стари градови и њихове околине у краљевини
и Србији, од Јов. Мишковића (настављено из прошлог
броја). Овде су описани ови градови: Ресав [Манасија], уз њ
таблица, Гамзиград и Костолац Тимочки [Костол], уз њ та-
блица.) 2. Вид Вулетић Вукасовић наставља Белешке о
некијем старинама у граду Корчули — и даље

— а на „примједбе“ г. Фрање Радића. 3. Љубомир Ковачевић и М. Валтровић саопштавају неколико Написа, грчких и латинских из српских крајева. 4. Душан Сабовљевић, инжењер на железници у Белој Паланци, извештава о свом ископавању старих римских споменика у околици Беле Паланке. Хвале је вредно, да се извештач с још неколико својих пријатеља родољуба сложио, те скупили трошка, да ископавају старине у свом крају о свом трошку а у користи народног музеја у Београду. Угледали се на њих и други! 5. Разне вести. — Старијар излази за сада четири пута на годину, и то првога марта, јуна, септембра и децембра. (Види наш „Гласник“.)

— У 160. свесци Народне библиотеке браће Јовановића довршена је Фераријева комедија „Самоубиство“ у преводу Дан. А. Живаљевића, а 161. свеска доноси свршетак скупљених списа дра Јована Стејића а уз то и животопис тога заслужног писца српског и хронологијски преглед његова књижевног рада.

— Изашао је „Орао“, велики илустровани календар за преступну годину 1888. „Орлу“ је ово четрнаеста година. И сад га је издао и наштампао А. Пајевић а уредио Стеван В. Поповић. Календар је тај за идућу годину донео ликове ових наших заслужних људи, и то покојника, ове године преминуле двојице великана: Ђорђа Натошевића и владике песника Никанора Грујића; даље ликове народних добротвора: Дмитра Анастасијевића Сабова и Саве Текелије; књижевника: Јоакима Вујића, Теодора Павловића и Ђорђа Рајковића. Од живих су ту: министар-председник краљевине Србије и књижевник Јован Ристић, затим заслужни др. Лаза Станојевић и још ови српски књижевници: Антоније Хаџић, Јован Живановић, Гига Гершић, Јаков Игњатовић и Максим Лудајић. Сви су ти ликови пропраћени које опширним животописима које са неколико топлих речи, у којима су у најглавнијим потезима означене заслуге појединих за просвету и књигу српску. Само не можемо а да не приметимо, да се на неким белешкама уз илустрације види траг некој журби, која би се једва дала оправдати. Код Игњатовићевог се животописа — који је извађен из „Јавора“ од године 1868. а тек по нужди мало испуњен — поткрала баш огромна погрешка а за белешке уз лик Ристића, Станојевића, Хаџића и Рајковића мора се рећи, да су према осталима и сувише кратке и кусе. Иначе је „Орао“ и ове године пун натучен лепих, занимљивих и корисних ствари. Под рубриком „Просветне светковине“ опширно је најпре саопштено, како се ове године достојно прославила слава дваестетгодишњице народног нашег позоришта а онда подсећа „Орао“ српски народ, да ће се године 1888. навршити равно педесет година, како је народни добротвор Сава Текелија основао у Пешти свој завод за образовање Срба ђака, те топло и рааложно пледира за то, да се педесетгодишњица Текелијиног завода прослави свечано. (Матица Српска је већ расписала награду за књигу, у којој би се изложила историја Текелијиног завода и утицај његов на просвету српског народа, а надзорништво тог завода издаће нарочиту књигу споменицу, кад се буде свечано славила). „Пчеларске поуке“ даје даље народу врши наш Јован Живановић у облику „Златног зрнења за пчеларе“. По белешкама † дра Ђорђа Натошевића нагла-

шава М. П., како је важно, учити децу певати. Има затим доста поука за ратаре, за виноградаре и за сточаре, а довршен је и чланак пок. Натошевића о алкохолизму из лањског „Орла“. За забаву се и опет побринуо уредник Стеван В. Поповић, изнесавши у „Луки Грабићу“ свом слику из живота нашег народа тако верну, да мислиш, све ти се то пред очима догађа. Осим наведених ликова украшавају најновијег „Орла“ још и ове слике: Врандук и Фоча у Босни; манастир Морача у Црној Гори са дворштем; Срби око певача, по литографији Настаса Јовановића, (у спомен народној прослави, кад се дигао споменик Филипу Вишњићу у Грку); кула Ченијџаге у Херцеговини; српски сватови у Херцеговини; Херцеговачка пастирка у врх „гомиле“; босанска и херцеговачка рукотворина (колунцијска и казанијска); варош Алексинац у Србији.

— Изашао је и Годишњак, велики српски народни илустровани календар за идућу годину. Уредио га је, као и сваки досада, Александар Сандић а издали су га и у својој штампарији штампали браћа М. Поповићи. На челу је лик дра Лазе Станојевића а осим тога донео је „Годишњак“ још ове ликове: владике Никанора Грујића, дра Ђорђа Натошевића, Јована Ристића, Бранка Радичевића, владике Петра П. Његуша, кнеза Николе I, А. Хаџића, Мише Димитријевића, владике Лукијана Мушицког, проте Васе Живковића, дра Војислава Суботића, Драгутина Ј. Илијћа, Милоша Цветића и Марије Димитријевићке-Рајковићке. Има даље ове илустрације: дом Матице Српске у Новом Саду; Југ Богдан и девет му синова; спаљивање моћи св. Саве у Београду на Врачару године 1595; српски гуслар у гори; гроб Бранка Радичевића; сребри венац на гроб Бранку од кнеза Николе; град Река (Фијума); Плитвичко језеро. Корисни су чланци и поучни у „Годишњаку“ ово: 1. Шта може ваљан свештеник на селу, од пароха Бачиначког Јована Јеремића; 2. Гору новци, од Стеве Милованова и 3. Сеоске читаонице од А. М. Матића. Има осим тога приповетка са села под натписом „Ускочница“, којој је основ саставио земљеделац Ађанин Дамњен Шијачки а облик јој приповедачки дао и језик дотерао млађани књижевник почетник Каменко Суботић. Уз календар је забаве ради додана и библиотека за народ, у којој је на првом месту опширан животопис Јована Ристића, затим одломак из романа румунске краљице Јелисавете — Кармене Силве — под натписом „Куца“. Има даље две српске народне приповетке досад нештампане, једна из збирке Божидара Никановића Вршчанина а другу је прибележио Д. Ђ. Митровић. Затим долази приповетка Божидара Н. Вршчанина „Са српских села у Босни“, опет у оном жанру, против којег се ове године у нашем листу дигао Никола Шумоња у својој расправи: Мухамеданство и наша књижевност. Пред крај је још успомена Александра Сандића „Радо иде Србин у војнике“, па две „ратарске тугованке“ од П. Ј. Кн—ића и најпосле природописно звуцање М. К—а „Крвопљња комарац“, које је пре мал те не десетину година изашло било у „Јавору“. Уз библиотеку за народ додан је као додаток обавештај и поука онима, који спадају у народне усташе (Landsturm), прерађен и попуњен по „Wiener Bote“у, и писмо П. Ј. Кн—ића из Чалме уреднику „Годишњака“ о томе, како да се српске поучне књиге шире по нашем народу.

САДРЖАЈ: Наја. Приповеда Ксавер Шандор Балски. (Наставак) — Мара. Песма Јосипа Берсе. — Ето то је био крај! Приповетка Стане М. Стевановићеве. (Свршетак.) — Бура у заветрини. Новела из словачкога живота. Написао Световар Хурбан Вајански. — Бранич српскога језика. Пише Јован Живановић. — Сунце и његова својства. (Наставак.) — Листак. Писма Лукијана Мушицког Ђорђу Магарашевићу. II, III. — Ковчежић. Гласник. — Књижевне белешке.